

μούντζα

Σάββατο, 22 Δεκεμβρίου 2012
3:19 πμ

Σημασία

μούντζα ή, μουντό χρώμα, **ασβόλη** και υβριστική χειρονομία με ανοιχτή παλάμη. Λέγεται και **μούτζα**

Εννοείται και το αποτύπωμα της χειρονομίας κατά την διαπόμπευση.

μούντζα η· μούζα· μούτζα.

1) Μουντζούρα, καπνιά:

οι από του εργαστηρίου του χαλκέως εξερχόμενοι και την μούντζην του μαυριασμού από του προσώπου εκπλύνοντες (Παράφρ. Χων. 273).

2) Συνεκδ. (από χρ. της λ. σε διαπομπεύσεις)

α) (υβριστ.) αβλεψία, τύφλα:

η μούτζα και αστοχία τους! (Συναξ. γυν. 848)·

β) κακοτυχία, ατυχία:

μα την μούζαν του και την κακήν του μοίραν (Σαχλ. Ν 163).

Έκφρ. στα μάτια μούντζες και στρούντζες = (πιθ.) για υβριστ. χειρονομία:

(Σπανός Α 412).

Φρ.

1) Αλείφω κάπ. τις μούζες = προσβάλλω, ντροπιάζω κάπ. με τις πράξεις μου ή (πιθ.) κοροϊδεύω, εξαπατώ:

(Σαχλ. Ά ΡΜ 359).

2) Χρίω κάπ. την μούζαν = περιφρονώ:

(Σαχλ. Ά ΡΜ 47).

Η λ. ως σκωπτικό παρων.:

(Σπανός D 1719).

[πιθ. <περσ. muzh (Γιαννουλέλλης 1982, ΛΚΝ), αν όχι <επίθ. μουντός (Ανδρ.). Ο τ. μούζα στο Du Cange και σήμ. κρητ. και κυπρ. Η λ. (Meursius, μούνζα) και ο τ. μούτζα και σήμ.]

Επιτομή Λεξικού Κριαρά

Εγκυκλοπαιδικά

Η χειρονομία του φάσκελου, της μούντζας ή μούτζας για ορισμένους ερευνητές, θεωρείται ότι έχει αρχαιοελληνική προέλευση. Συγκεκριμένα, σχετιζόταν με τη λατρεία του Ήλιου, κατά την οποία οι πιστοί ύψωναν τα χέρια τους με ανοιχτές τις παλάμες επικαλούμενοι τον θεό τους.

Μια χειρονομία αντίστοιχη της μούντζας χρησιμοποιούταν στα Ελευσίνια μυστήρια και συνοδευόταν από κατάρες που απευθύνονταν προς τον «εχθρό» ή το «κακό», με φράσεις δηλωτικές της αποπομπής στο ανάθεμα. Ωστόσο, η άποψη αυτή έχει αμφισβητηθεί έντονα από πολλούς.

Κατά μια άλλη εκδοχή, η μούντζα προέκυψε στην αρχαία Ελλάδα από τους νικητές των πολέμων, οι οποίοι άλειφαν τα πρόσωπα των ηττημένων αιχμαλώτων με περιπτώματα. Ουσιαστικά λοιπόν, σήμαινε κάτι σαν «σκατά στα μούτρα σου».

Το ίδιο λέγεται και για το Βυζάντιο. Όπως αναφέρει ο Φαίδων Κουκούλες στο παράρτημα του 5ου τόμου του έργου Βυζαντινών Βίος και Πολιτεία, ο δικαστής έβαζε το χέρι του στη στάχτη και «μουντζούρωνε» το πρόσωπο του καταδικασθέντος. στιγματίζοντας τον ηθικά και πολιτικά.

REM_112

Ετυμολογία

Από το μεσαιωνικό μούτζα < μούζα (= μαυρίλα), ίσως από το *μούντα < *μούντη < μεσν. επίθ. μουντός (Φ. Κουκουλές στην Αθηνά 35,193 κ. έξ,).

Όμως μούζο = muso το μπροστινο μερος των θηλαστικων, συγγενες προς το μουτρο. Η ιταλικη φραση fare il muso ειναι ισοδυναμη με την ελληνικη μου κανει μουτρα. Κατέβασε μια μουρη να!

Παράγωγα

μουτζούρα

ή, από το ους. μούτζα+κατάλ. -ούρα. (κατά το βαβουρα, σκοτουρα, θολουρα, κλπ).

μουτζουρώνω

από το ουσιαστικό **μουντζούρα**+κατάλ. -ώνω ή **μουντζώνω** ή **φασκελώνω** από τό ουσιαστικό **Μούντζα** (= **ασβόλη**), επειδή το φασκέλωμα γίνονταν με ανοιχτή παλάμη μαυρισμένη με ασβόλη.

μουντζούρης

Κυριολεκτικά αυτός που είναι μουντζουρωμένος ως εκ του επαγγέλματος του: γυφτος δηλ. σιδερας, χαλκίας, γανωτζής, θερμοαστής, κατ επεκταση κάθε άλλος σχετικός χειρώνας επαγγελματίας.

Μεταφορικως μουντζούρα ή μουντζούρα σημεινει παλιανθρωπια, απάτη άξια μουντζουρώματος ήτοι διαπόμπευσης.

Πβλ. Ν. Τ ΣΙΦΪΟΥΡΟΥ - ΣΤΑΥΡΟΦΟΡΙΕΣ 2059.178

- Τό εμπόδιο βρίσκεται στο ότι η Άννη του Κουρτεναί δεν πάει τώρα να γίνη βασίλισσα. Ό μπαμπάς της, ευγενής μεν, αλλά μαυραγορίτης ήτανε. Καί κλέφταρος καί, τέλος πάντων, ανεπιθύμητος εις την τάξιν ημών των ευγενών καί ανωτέρων πάσης κατωτερότητας ανθρώπων. Θά μάς πήτε: «Δεν κλέβετε έαείς; Δεν κάνετε παλιανθρωπιές καί **μουντζούρες** εσείς;» Βεβαίως. Καί κλέβομεν καί παλιανθρωπιές κάμνομεν καί από **μουντζούρα** άστα, κι άμα βρής καρβουνιάρη πιό βρώμικο από μας, νά μάς τηλεγραφήσης. "Ετερον έκατερον όμως, "Υψηλότατε! Διότι εμείς κλέπτομεν, αλλά τά σκεπάζομεν, ατιμίας κάμνομεν, αλλά δεν τάς φανερώνομεν, μουντζούρες βαζομεν στην συνείδηση μας, αλλά τάς περνώνμεν κι" ενα χέρι βενζίνα.

μουτζό

΄(αργκό) Το αιδιοιο της γυναικός . Ισως από το μουντζούρα, μελανο σημείο λόγω των τριχών πανω στο λευκο κορμι της γυναικάς. ^{216.330}

Αντιθέτως, **το μελανό σημείο** σημαίνει μεταφορικώς το κακό μέρος, η την κακή

ιδιότητα ενός πράγματος η προσώπου.

ασβόλη

Η ασβόλη έδωσε το ρήμα **αποσβολώνομαι** που αρχικά σημαίνει χρίομαι με ασβόλη (μτβ), με μουντζώνουν, με διαπομπεύουν. Κατάληξε να σημαίνει «**μένω άναυδος**» .

Αντίθετα

Ο αθωωμένος, (δηλ. μη διαπομπευτέος) από το δικαστήριο έβγαине **ασπροπρόσωπος**. Δηλαδή δεν τον μούντζωναν. Εξήρχετο του δικαστηρίου με λευκό πρόσωπο και ποινικό μητρώο. Η φράση «**θα σε βγάλω ασπροπρόσωπο**» σημαίνει δεν θα σε εκθέσω, θα τιμήσω την εμπιστοσύνη που μου έδειξες.

Εικόνες

Απλό αποτύπωμα μούντζας

Η χειρονομία (χιαστί)

Η χειρονομία υπο πλήθους

Φράσεις

Συνοδευτικές της μουντζας.

Να ρε μαλάκα!

Συνηθέστατη. Το μαλάκα μπορεί και να αντικατασταθεί από άλλη κατάλληλη ύβρη.

πάρε πέντε

Υπονοεί τα πέντε ανοικτά δάκτυλα της παλάμης που προβάλλονται με την μουντζα.

Πάρε να μη στα χρωστάω

Πβλ το απονέμειν εκάστω το οφειλόμενον.

όρσε γαμπρέ κουφέτα

όρσε πέντε φάσκελα!

Συνήθως στρέφεται κατά απαιτητικού προσώπου.

Όρσε = όρισε ή ορίσατε με την έννοια «λάβε», «παρε» βλ. αναφ. [1](#)

τύφλαααα!

Παλαιο επιβίωμα της διαπομπευσης γιατι όταν εμουντζωναν (κατά την διαπομπευση) καποιον τον ετυφλωναν κιολας. Η τυφλωση ήταν οριστική (εξορυξη των οφθαλμων) ή προσωρινή (καλυψη με τυφλοπάνι²). Ετσι συνεκδοχικά τυφλα=μουντζα.

Πβλ. Σχετικές φράσεις: δεν βλέπει την τυφλα του, δεν κοιτάς τις μπομπές σου.

Αντιστοιχο και το στραβωμαρα λεγεται όμως περισσότερο με την εννοια "εχεις στραβωμαρα!" εισαι στραβός δεν βλέπεις. Αντιθετως το τυφλα σημαινει: εισαι αξιος διαπομπευσεως.

Λοιπές σχετικές με τη μούντζα

Μούντζω τα

Το πλήρες: **μούτζω-σέ αυ-τα**

Συνώνυμη η μονολεκτική φράση «**φασκελοκουκούλωστα**»¹.

Σχόλιο: Η διαπόμπευση ήταν η αχρήστευση κοινωνικά και επαγγελματικά του διαπομπευόμενου, άλλα και η προσωπική ντροπή. Το άτομο καθίσταται ουσιαστικά άχρηστο.

Ετσι η φράση ερμηνευεται: αχρήστευσέ τα, παράτησέ τα, την ασχολεισαι πλέον με αυτά.

Πηρε το παράσημο της ανοιχτής παλάμης

Χαρακτηρισμος της ελλειψης αναγνωρισης των υπηρεσιων καποιου. Συνήθως για την αχαριστια Δημοσιας Υπηρεσιας προς εργαζομενο.

Πιο καθαρευουσιανικο και στρατιωτικο : Πήρε το παράσημο της χιαστί ανοιγμένης παλάμης (ορθόν παλαμών) μετά ξιφών.

Μουντζες να χει

Παλαιότερη. Σημαινει αδιαφορω πλήρως

Πβλ. Παροιμία: Σαν πεθανω από συναχι η πανουκλα μουντζες νάχει!

Η νεότερη αντικατεστησε το μουντζες μα το τυφλα ναχει

Πβλ. Παροιμία: σαν θελει η νυφη κι γαμπρός τυφλα να χει ο πεθερος

Αναφορές

1

Κυπρ. Ειμαι γιατρός και διαβάζω τή σολωμονική.

'Αστ. 'Ω διάολε !! και ξέρεις, μουρέ στοκοφίσι, νά κιαμάρεις τζι διαόλους; και δέ σ' τ' άβερτήρανε οι διαόλοι το κάζο έτουτο πριν μου γένη; **Όρσε και σύ πέντε**

φάσκελα σ' τή σολωμονική σου μέσα μέσα, διαόλου Σολομό λέγε μου τώρα γιαμά' μπας κ' ήτανε κάζο πενσάτο;

Δημ. Βυζαντιος - Βαβυλωνία.9398.32 [34]

2

Ο διαπομπευόμενος **έτυφλοπαννιάζετο**, έκαλύπτετο δήλα δή τούς οφθαλμούς δι' υφάσματος, ινα μή βλέπων αδίκως καταγγείλη ωρισμένους των θεατών, ώς δήθεν συνενόχους του .

3

Ετυμολογική ερμηνεία

- μού(ν)τζα, μιούζα

Οι μεσν. τύποι μού(ν)τζα και μούζα έχουν ετυμολογηθεί ποικίλως. Η αναγωγή στο επίθετο μουντός, η οποία έχει υποστηριχθεί από παλιά³⁷⁸, δεν μπορεί να ερμηνεύσει τα μεσαιωνικά / (n)dz/, /z/, καθώς οι όροι σχηματισμού τού προστριβούς /ts/, /dz/ είναι συγκεκριμένοι και συνδέονται με το φωνητικό περιβάλλον³⁷⁹. Άλλη ερμηνεία πρότεινε τον προηγούμενο αιώνα ένας εκδότης τού Στεφάνου Σαχλίκη, παράγοντας τη λέξη από το βεν. *muso* «ρύγχος - πρόσωπο, μούρη»³⁸⁰. Ωστόσο, μολονότι η εκδοχή αυτή ερμηνεύει το μεσν. /z/, δεν τηρεί τους όρους τής μορφολογικής ένταξης των βενετικών και ιταλικών δανείων στην Ελληνική, που θα απαιτούσαν αρσενικό ή ουδέτερο (*μούζο-ς), πβ. κ. κάβος (< *cavo*), κάζο (< *caso*), μούτσος (< *mozzo*).

Προς τη σωστή κατεύθυνση μας οδηγεί ο προσδιορισμός τής αρχικής σημασίας. Από το σύνολο των σημασιών που εμφανίζει η λέξη στα μεσαιωνικά κείμενα, είναι προφανές ότι η αφετηρία βρίσκεται στη σημασία «καπνιά, μουντζούρα», από την οποία προέκυψαν οι υβριστικές χρήσεις τής λέξης. Η εν λόγω κύρια σημασία υπόκειται στις μεσαιωνικές φράσεις αλείφω κάποιον τις μούζες «προσβάλλω», χρίω κάποιον την μούζαν «περιφρονώ»³⁸¹, οι οποίες αντανakλούν το έθιμο κατά το οποίο άλειφαν με καπνιά το πρόσωπο του διαπομπευομένου ή άφηναν το αποτύπωμα της ανοικτής παλάμης (αλειμμένης με καπνιά) στους τοίχους των οίκων ανοχής. Επιπλέον, οι διαλεκτικοί τύποι μουζώνω «μαυρίζω» (Λυτ. Κρήτη), μουζουδιά «καπνιά» (Δυτ. Κρήτη) και μούζα /μούζη (Κύπρος) επιβεβαιώνουν ότι ο αρχικός τύπος που απαντά στην Ελληνική είναι μούζα, το δε Μου(ν)τζα αποτελεί κανονική και μαρτυρημένη φωνητική εξέλιξη.

Ο Δαγκίτσης επιχειρεί στο λεξικό του να συνδέσει τους μεσαιωνικούς τύπους μού(ν)τζα και μουντζούρα, χωρίς να αποσαφηνίζει ποιος από τους δύο προηγείται. Εντούτοις, η λογικοφανής ετυμολόγηση μουντζούρα < μούντζα + παραγ. Επίθημα -ούρα³⁸² δεν ικανοποιεί, καθώς είναι πιθανότερο ότι η λ. μουντζούρα ανάγεται σε τουρκ. *micur / micir* (ίδια σημασία) < αρμεν. *mosir / mcir* «στάχτη, καπνιά». Επομένως, οι λέξεις μούντζα και μουντζούρα είναι ανεξάρτητης αρχής, η δε σημασιολογική σύνδεση τους στα μεσαιωνικά κείμενα δεν προσφέρει νέα ετυμολογική βάση ή κοινή αφετηρία.

Για τους λόγους αυτούς είναι ορθή η πρόταση περί αναγωγής τού μεσαιωνικού μούζα σε περσ. *muzh* (ίδια σημασία), επειδή είναι η μοναδική που ερμηνεύει επαρκώς τους ποικίλους τύπους και τη σημασιακή πορεία τής λέξεως. Στη διαπίστωση αυτή συγκλίνουν όλες οι διαθέσιμες πληροφορίες, οι μεσαιωνικές μαρτυρίες και φράσεις, όπως και η παρουσία τής λέξεως στις νεοελληνικές διαλέκτους.

378. Φ. Κουκουλέ, «Ετυμολογικά» – 1923, *Αθηνά* 35, 191-205 | κυρ. σελ. 194. Την εκδοχή τού Κουκουλέ υποστηρίζει και ο Ανδριώτης (ΕΑ).

379. Βλ. τη σχετική υποενότητα ανωτέρω, σελ. 115 κ.εξ.

380. *Αφήγησις παράξενος του ταπεινού Σαχλίκη*, εκδοθείσα υπό Σ.Δ. Παπαδημητρίου, Οδησός 1896, σελ. 197-8.

381. Οι φράσεις έχουν ληφθεί από τον Κριαρά (ΑΜΔΓ, τ.ΙΒ).

382. Βλ. Ε. Κριαρά, ΑΜΔΓ, τ. ΙΒ. Τις αποστάσεις τηρεί (πολύ σωστά) το ΛΚΝ. Σημειωτέον ότι η αντίστροφη παραγωγή (μουντζούρα > μούντζα) δεν είναι κανονική.

1111.154

Βιβλιογραφία

1. Α. Στουγιαννίδη- [Υπογλώσσιο #8](#).

1111

Συγγραφέας: ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΜΩΥΣΙΑΔΗΣ

Τίτλος: ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΑ -ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΗ ΚΑΙ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΑ

Εκδότης:ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

Έτος:2005

[REM_112](#) ΓΙΟΡΓΟΣ ΠΕΛΕΧΡΑΣ - Η ΑΠΟΚΡΥΦΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΜΟΥΝΤΖΑΣ ΑΡΘΡΟ ΣΤΟ
ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΑΒΑΤΟΝ ΤΕΥΧΟΣ ΙΟΥΛ-ΑΥ. 20011 ΣΕΛ 26-27

12/12/2013